

LIETUVOS MOKESČIŲ REFORMOS ĮTAKA ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS

Jovita Kalantaitė

Magistrantė

Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto

Apskaitos ir audito katedra

El.paštas: Jovita.Kalantaite@gmail.com

Rasa Subačienė

Docentė, daktarė

Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto

Apskaitos ir audito katedra

El.paštas: Rasa.Subaciene@ef.vu.lt

Kiekvienos valstybės mokesčių sistema pirmiausia yra skirta pagrindinėms valstybės funkcijoms užtikrinti, tačiau tiesiogiai susijusi su tos šalies mokesťines prievoles prisimančiais fiziniais ir juridiniais asmenimis; tokia sistema gali daryti įtaką ir mokesčių mokėtojų finansinei padėčiai. Straipsnyje nagrinėjama 2008 metų Lietuvos mokesčių reforma, susijusi su tuo metu visą pasaulį sukrėtusia pasauline ekonomine krize, aptariami pagrindiniai šios reformos mokesčių įstatymų pakeitimai, vertinama įtaka įmonių veiklos rezultatams.

Reikšminiai žodžiai: *mokesčiai, Lietuvos mokesčių reforma, įmonių veiklos rezultatai.*

Įvadas

2008 metais Lietuvą pasiekusi pasaulinė ekonominė krizė paskatino Lietuvos Respublikos Vyriausybę imtis atitinkamų sprendimų, kurie buvo vertinami, kaip „naktinė“ mokesčių reforma. Šios reformos padariniai analizuoti nacionalinio biudžeto pajamų kitimo aspektu (Tamašauskienė, Žadvidaitė, 2011; Skačkauskienė, 2009; Koncevičienė, Prievelis 2012) ar gyventojų patirtos žalos aspektais (Mauricas, 2011). Tačiau mokesčių reformos įtaka įmonių veiklos rezultatams nagrinėta nepakankamai, nors Lietuvos ekonomika priklauso nuo šalyje veikiančių įmonių ir jų finansinės būklės, o mokesčiai sudaro nemenką įmonių išlaidų dalį, dėl to atsiranda poreikis išnagrinėti Lietuvos mokesčių reformos įtaką įmonių veiklos rezultatams.

Tyrimo tikslas: įvertinti Lietuvos mokesčių reformos įtaką įmonių veiklos rezultatams.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų, Statistikos departamento duomenų bazės rodiklių analizė, informacijos grupavimo, lyginimo, detalizavimo ir apibendrinimo metodai.

1. Lietuvos mokesčių sistemos analizė

Atsižvelgiant į tai, kad visos pasaulio valstybės atlieka daugybę funkcijų, kurių nesiiimtų vykdyti privatus sektorius, mokesčiai yra pagrindinis valdžios pajamų šaltinis. Valstybė ir savivaldybės didžiąją dalimi pajamų aprūpinamos būtent per mokesčių sistemą, ir surinktos lėšos yra naudojamos tenkinti visuomeninius, arba viešojo intereso, poreikius (Puzinskaitė, 2012, p. 676). Taigi pirmiausia, mokesčių tikslas yra užtikrinti valstybės funkcijų vykdymą, taip pat persikirstyti pajamas ir, esant reikalui, reguliuoti ekonominius ir visuomeninius procesus šalyje. Siekiant įvertinti mokesčių reformos įtaką įmonių veiklos rezultatams, tikslinga išnagrinėti Lietuvos mokestinę sistemą.

Lietuvos mokestinei sistemai įtakos turi Europos Sąjungos (ES) mokesčių koordinavimo ir modernizavimo politika. Harmonizuoti mokesčių tarifus ES labai sudėtinga dėl skirtingų valstybių narių mokestinių sistemų; siekiama taip koordinuoti mokesčius, kad ES rinka veiktų vieningai, būtų išvengta dvigubo apmokestinimo, mokesčių konkurencijos tarp valstybių narių ir mokestinių prievolių vengimo. Pavyzdžiui, pastaruosiu metu siūloma suvienodinti valstybių narių pelno mokesčio bazę; taip pat visos šalys, stojančios į ES, negali (jei nesusitaria kitaip) nustatyti žemesnio PVM tarifo nei 15 proc. mokesčių konkurencijos išvengimo tikslais. Taip pat ES visiškai harmonizuota muitų sistema – valstybės narės veikia kaip vieningas ekonominis vienetas ir taiko vienodas apmokestinimo taisykles ir muitų tarifus (European Commission..., 2013).

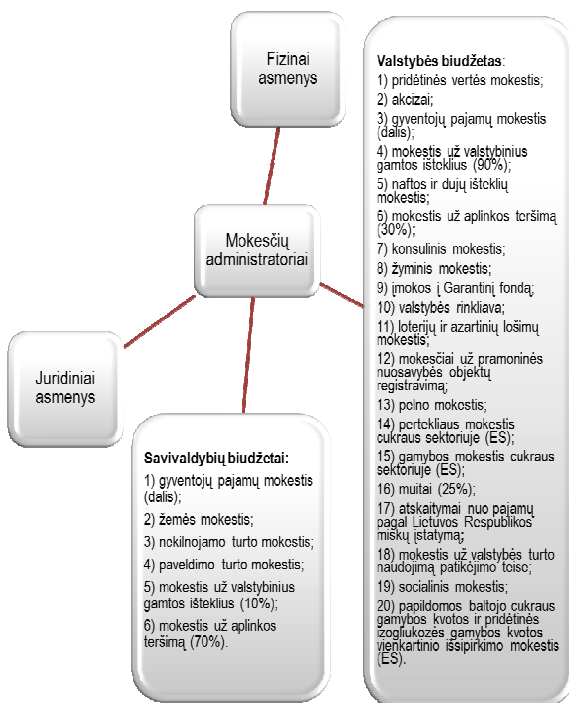
Lietuvoje beveik visus mokesčius renka ir administruoja mokesčių administratorius – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (VMI). Už muitų mokesčius atsakinga Lietuvos Respublikos muitinė, kai kuriuos mokesčius visiškai ar iš dalies yra įgaliotos rinkti valstybės institucijos: Aplinkos ministerija administruoja mokesčius už valstybės gamtos išteklius, naftos ir dujų išteklių, aplinkos taršos mokesčius bei atskaitymus nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą; pertekliaus mokestį cukraus sektoriuje, gamybos mokestį cukraus sektoriuje ir papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos, pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokestį administruoja Žemės ūkio ministerija. VMI yra centrinis mokesčių administratorius ir nustato apskaitos politiką mokesčiams, mokamiems į biudžetą, o teritorinės mokesčių inspekcijos (vietiniai mokesčių administratoriai) savo ruožtu paskirsto mokestines pajamas biudžetams, kaip tai numatyta Biudžeto sandaros įstatyme ir konkrečių mokesčių įstatymuose. Jei mokesčio įstatyme nenurodyta, į kokį biudžetą mokamas mokestis, surinktas mokestis įskaitomas į valstybės biudžetą (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo...2014, 13, 15, 16, 17, 18, 25, 26, 85 str.).

Lietuvoje šiuo metu nustatyti 25 skirtingi mokesčiai (tiesioginiai ir netiesioginiai), Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo ir kituose mokestiniuose įstatymuose numatyta, kaip šie mokesčiai pasiskirsto tarp skirtingų

biudžetų (valstybės ir savivaldybių) bei draudimo fondų (1 pav.). Fiziniai ir bei juridiniai asmenys beveik visus mokesčius moka mokesčių administratoriams, o šie savo ruožtu paskirsto mokesčius valstybės ir savivaldybių biudžetams, pavyzdžiui, gyventojų pajamų mokestis įskaitomas į savivaldybės, kurioje yra registruotas arba gyvena mokesčio mokėtojas, biudžetą ir tik tam tikrais atvejais skiriamas valstybės biudžetui (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2013, 38 str.); 70 proc. mokesčio už aplinkos teršimą įskaitoma į savivaldybių ir 30 proc. į valstybės biudžetą (Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos...2013, 10 str.). 1 pav. atspindi ir kita svarbi Lietuvos mokesčių sistemos dalis – PSD įmokos, kurios mokamos tiesiai į savarankišką Privalomojo sveikatos draudimo fondą; kaip ir Valstybinio socialinio draudimo (VSD) įmokos, kurios mokamos juridinių ar fizinių asmenų į atskirą Valstybinio socialinio draudimo fondą (Lietuvos Respublikos privalomojo...2013, 13 str., Lietuvos Respublikos valstybinio...2013, 19 str.). Draudimo fondai yra savarankiškos valstybinės institucijos.

Vertinant mokesčių reformos įtaką įmonių veiklos rezultatams, tikslinga išnagrinėti juridinių asmenų mokamus mokesčius. Remiantis VMI duomenimis, įmonės, priklausomai nuo savo vykdomos veiklos, moka įvairius mokesčius. Mokestinė prievolė atskirų mokesčių atžvilgiu atsiranda tuomet, kai įmonė disponuoja turtu, kuris yra mokesčio objektas arba vykdo veiklą, kuri yra tam tikro mokesčių įstatymo mokestinė bazė. Tačiau galima išskirti pagrindinius juridinių asmenų mokesčius: pridėtinės vertės mokestis (PVM); gyventojų pajamų mokestis (GPM); pelno mokestis (PM); įmokos į garantinį fondą (GFĮ); valstybinio socialinio draudimo įmokos (VSDĮ); privalomojo sveikatos draudimo įmokos (PSDĮ).

Nors GPM yra taikomas fiziniams asmenims, tačiau, jei asmuo gauna su darbo santykiais susijusių pajamų, įmonė sumoka šį mokestį už darbuotoją. Todėl, didėjant GPM tarifui, iš dalies auga ir darbo apmokėjimo išlaidos, atsižvelgiant į tai, kad darbuotojai suinteresuoti neto darbo užmokesčio verte. PSDĮ galima būtų vertinti taip pat, kaip GPM. Didelę tiesioginę įtaką įmonių veiklos rezultatams daro įmokos į garantinį fondą bei valstybinio socialinio draudimo įmokos, įmonių mokamos nuo su darbo santykiais susijusių pajamų. PVM yra netiesioginis mokestis, kurio našta tenka galutiniam vartotojui, tačiau šis mokestis sąlygoja galutinę produkto kainą. PM daro tiesioginę įtaką įmonių veiklos galutiniam rezultatui – grynajam pelnui. Nežiūrint į išskirtus pagrindinius įmonių mokamus mokesčius, reikėtų paminėti, kad neretai įmonėms tenka mokėti ir nekilnojamo turto mokestį tuo atveju, kai juridinis asmuo yra turto savininkas. Nemaža dalis įmonių, kurių darbuotojai naudojami bendrovės transporto priemonėmis ar „išnuomoja“ automobilius įmonei pagal panaudos sutartis, taip pat gamybinės įmonės, kurios pagal Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą nurodytą sąrašą išskiria į aplinką teršiančias medžiagas ar gamina aplinkos teršimo mokesčiu apmokestinamą produkciją, privalo mokėti mokestį už aplinkos teršimą (Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos..., 2013, 4str.). Lietuvoje veiklą vykdo įmonės, kurių prekės apmokestinamos akcizo mokesčiu, ir, nors netiesioginis akcizo mokestis yra laikomas vartojimo mokesčiu, jis yra sumokamas akcizinių prekių gamintojų, kas taip pat daro įtaką galutinei produkto kainai.

1 pav. Mokesčių sistema Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Buškevičiūtė, 2008, p. 184, 249, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo..., 2013, VMI mokesčių ir kitų..., 2013)

Taigi Lietuvoje šiuo metu išskiriami 25 mokesčiai, kurie, atsiradus mokesčiai prievolei, mokami juridinių ar fizinių asmenų, ir kurie paskirstomi į savivaldybių ir valstybės biudžetus ar draudimų fondų biudžetus. Kaip pagrindinius įmonių mokamus mokesčiais galima išskirti PVM, GPM, PM, PSD, VSD, garantinio fondo įmokas bei kitus mokesčius, kurie priklauso nuo įmonės vykdomos veiklos.

2. Lietuvos 2008 m. mokesčių reforma

Vertinant Lietuvos mokesčių reformos įtaką, tikslinga nagrinėti didžiausią mokesčių pajamų dalį sudarančius mokesčius: pelno mokestį, pridėtinės vertės mokestį, akcizus, gyventojų pajamų mokestį (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014). Mokesčių reformos pagrindinis tikslas buvo užtikrinti viešųjų finansų stabilumą ir tuo pačiu kompensuoti nacionalinio biudžeto numatomą 2 mlrd. Lt sumažėjimą, todėl minėti mokesčiai buvo restruktūrizuojami arba buvo keičiami jų tarifai. (Mokesčių reforma..., 2008). Siekiant išanalizuoti mokesčių reformos įtaką įmonių veiklos rezultatams, turi būti įvertinti mokesčio objekto, mokesčių tarifų, ir lengvatų pokyčiai, nes šie veiksniai turi įtakos mokesčių dydžiui ir tokiu būdu daro poveikį galutiniam įmonių veiklos rezultatui.

Pelno mokesčiai Lietuvoje reglamentuojamas Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymu, kuris buvo priimtas 2001 m. gruodžio 20 d. Pelno mokesčio mokėtojai yra Lietuvos ir užsienio apmokestinamieji vienetai (juridiniai asmenys), o mokesčio objektu laikomos šio mokesčio mokėtojų uždirbtos pajamos (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio...2013, 2, 4 str.). Pelno mokesčiai skaičiuojamas nuo juridinio asmens pajamų, atėmus neapmokestinamas pajamas ir atskaičius leidžiamus atskaitymus bei ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio...2013, 11 str.).

Lietuvoje šio mokesčio tarifas ilgą laiką, iki 2008 m., buvo 15 proc., po mokesstinės reformos buvo padidintas iki 20 proc., bet 2010 m. vėl grąžintas prieš tai buvęs 15 proc. tarifas (Tamašauskienė, Žadvilaitė, 2011, p. 52). Mokesčių reformos metu ne tik buvo keičiami pelno mokesčio tarifai, tačiau ir mokesčio bazė. Buvo panaikintos lengvatos kooperatyvams, kredito unijoms ir Centrinei kredito unijai bei įvestas pelno mokesčiai žemės ūkio veikla besiverčiantiems juridiniams asmenims (Mokesčių reforma..., 2008). Kadangi kredito unijos iki 2008 m. pabaigos buvo atleistos nuo avansinio pelno mokesčio, 2009 m. šios lengvatos buvo panaikintos ir avansinis pelno mokesčiai turėjo būti mokamas visų įmonių, kurios pardavė prekių ar paslaugų už daugiau kaip 1 mln. Lt per praėjusius finansinius metus. Taip pat buvo apmokestinama kooperatyvų ir žemės ūkio bendrovių veikla bei nustatytas pereinamasis laikotarpis bendrovėms, kurių daugiau nei 50 proc. pajamų sudaro pajamos, gautos iš žemės ūkio veiklos (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo pakeitimo..., 2008). Šios mokesčių reformos metu ne tik buvo didinamas pelno mokesčio mokėtojų skaičius ir mokesčio tarifai, bet ir siekiama didinti įmonių efektyvumą bei produktyvumą. Pradėta taikyti 2008 metais pasiūlyta pelno mokesčio lengvata įmonėms, kurios įgyvendina investicinius projektus. Nors 2008 m. buvo siūloma investicinius projektus vykdančioms įmonėms taikyti net 50 proc. apmokestinamojo pelno sumažinimą, galiausiai buvo nustatyta apmokestinamojo pelno sumažinimo suma, kuri atitinka turto, įsigyto vykdant investicinį projektą, įsigijimo vertę (Mokesčių reforma..., 2008, Lietuvos Respublikos pelno..., 2013, 46 str.). Šiuo metu galioja nustatytos 50 proc. „lubos“, kuriomis gali būti mažinamas apmokestinamasis pelnas įmonėje, vykdančioje investicinį projektą.

Įmonių sumokamas pelno mokesčiai 2009 m. mažėjo iki 1,7 mlrd. Lt (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014), kas galėjo būti sąlygota padidinto tarifo bei įmonių veiklos efektyvumo sumažėjimo. Tačiau tai, kad 2010 m. bei 2011 m. pelno mokesčio mokesstinės pajamos sudarė atitinkamai 1 mlrd. Lt ir 0,9 mlrd. Lt (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014), kai pelno mokesčio tarifas buvo sumažintas 5 procentiniais punktais, rodo, jog pasaulinė ekonominė krizė vis dar darė poveikį įmonių rezultatyvumui.

GPM reglamentuoja Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Remiantis šiuo teisės aktu, GPM objektas yra gyventojų (nuolatinio ir nenuolatinio, jei pastarojo pajamos yra susijusios su ūkine veikla Lietuvoje) pajamos (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2013, 5 str.). Mokesčio mokėtojais laikomi nuolatiniai ir nenuolatiniai Lietuvos gyventojai (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2013, 3 str.). GPM mokesčiniu laikotarpiu laikomi kalendoriniai metai, tačiau pats mokesčiai turi būti mokamas kartą arba du kartus per

mėnesį, priklausomai nuo to, ar darbdavys darbuotojams darbo užmokesį sumoka dalimis, ar vienu kartu (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2013, 7 str., 33 str.). Apmokestinamųjų pajamų dydis apskaičiuojamas iš gyventojų gautų pajamų atimant neapmokestinamąsias pajamas, taip pat pajamas, gautas įsigijus verslo liudijimą, leidžiamus atskaitymus, susijusius su individualia veikla, neapmokestinamąjį pajamų dydį (NPD) bei papildomą NPD ir kai kurias Lietuvos gyventojų patirtas išlaidas ir individualios veiklos turto pajamas (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2013, 16 str.). Standartinis NPD iki 2008 m. mokesčių reformos Lietuvoje buvo 320 Lt, nepriklausomai nuo to, kokio dydžio buvo mokesčio mokėtojo pajamos (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2007, 20 str.). Svarbus NPD pakeitimas nuo 2009 m. buvo susijęs su šio dydžio „lubomis“: maksimalus NPD, tenkantis vienam mėnesiui galėjo būti 470 Lt. Šis dydis, remiantis 2008 m. Lietuvos Respublikos GPM įstatymo Nr. IX-1007 redakcija, apskaičiuojamas pagal žemiau pateiktą formulę (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2008, 20 str.):

$$\text{NPD} = 470 - 0,2 \times (\text{gyventojų mėnesio darbo užmokestis} - 800).$$

Remiantis formule, NPD dydis mažėja, augant gyventojų pajamoms ir nebetaikomas, kai darbuotojo mėnesinės pajamos pasiekia 3150 Lt, o maksimalus taikytinas metinis NPD negali būti didesnis kaip 5640 Lt: gyventojui uždirbant iki 9600 Lt per metus – 800 Lt per mėnesį, būtų taikomas 470 Lt NPD. Taip pat buvo įgyvendinti papildomo NPD pakeitimai – susilaukus pirmojo vaiko, taikomas 100 Lt, o už antrą ir paskesnę – po 200 Lt papildomo NPD kas mėnesį. Jei vaiką augina vienišas tėvas arba motina, papildomas NDP būtų taikomas visas, o jei abu tėvai – dalinamas abiemis per pusę (Mokesčių reforma..., 2008).

Mokesčių reformos metu buvo sumažintas GPM tarifas iki 15 proc. (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2008, 6 str.), tačiau 2008 m. galioję 24 proc. buvo išskaidyti dalimis: 15 proc. mokama į valstybės ir savivaldybių biudžetus, o 6 ir 3 proc. mokami į atskirą PSD fondą. Tokiu būdu, pasikeitė dalies PSD įmokos mokėtojas – 3 proc. už dirbančius pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojus ir politikus moka draudėjas, t.y. juridinis asmuo, likusius 6 proc. – pajamų gavėjas. Nagrinėjant GPM tarifus, svarbu paminėti, kad kai kuriems asmenims (pajamoms iš paskirstytojo pelno, arba dividendams, sportininkams, pagal autorines sutartis dirbantiems asmenims, honorarams, atlikėjams, pajamoms iš turto nuomos ir kt.) iki 2009 m. buvo taikomas 15 proc. tarifas, tačiau po mokesčių reformos 2008 m. šiems asmenims prisidėjo 9 proc. PSD įmoka (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų..., 2007, 6 str.; Sveikatos draudimo įmokos, 2009). Aktualus 2008 m. pakeitimas buvo susijęs su dividendų apmokestinimo tvarka – vietoje buvusių 15 proc. pradėtas taikyti 20 proc. gyventojų pajamų mokestis (Mokesčių reforma..., 2008).

Išanalizavus GPM pakeitimus, galima teigti, kad GPM tarifo išskirstymas į atskiras dalis ir mokėjimas priklausomai nuo darbo santykių formos galėjo turėti įtakos įmonių sumokamo GPM dvigubam mažėjimui 2009 m., lyginant su 2008 m. (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014). Ir nors didesnė mokesčių našta užklupo pagal autorines darbo sutartis dirbančius asmenis, atlikėjus, sportininkus ir kitus asmenis, nurodytus GPM įstatymo 6 str., tačiau 2009 m. PSD įmokų dalis, mokama

juridinių asmenų, sumažėjo trečdaliu, atsižvelgiant į šešėlinės ekonomikos mastą, didelį nedarbo lygį ir vidutinio darbo užmokesčio kritimą.

PVM yra reglamentuojamas Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymu (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio..., 2013). PVM objektu yra laikomas prekių ir paslaugų teikimas, jei prekės ar paslaugos parduodamos už atlygį, pardavimas vyksta šalies teritorijoje ir prekes tiekia ir/ar paslaugas teikia apmokestinamasis asmuo, vykdydamas savo ekonominę veiklą. PVM objektu taip pat laikomas importo PVM, naujų transporto priemonių įsigijimas, akcizais apmokestinamos prekės ir kai kurie kiti sandoriai (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio..., 2013, 3 str.). PVM mokėtoju laikomas asmuo, kuris privalo apskaičiuoti ir mokėti PVM, ir kuris VMI įregistruotas kaip PVM mokėtojas (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio..., 2013, 2 str.), t.y. privalo apskaičiuoti ir mokėti PVM šalyje atsiranda tada, kai už parduodamas prekes ar paslaugas yra išrašoma PVM sąskaita–faktūra (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio..., 2013, 14 str.). PVM už mokesčinį laikotarpį (kalendorinį mėnesį) apskaičiuojamas iš prekių ar paslaugų pardavimo, mokėtino ir importo PVM atimant pirkimo, neatskaitomą ir importo PVM (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio..., 2013, 84, 89 str.).

PVM tarifas Lietuvoje ilgą laiką buvo 18 proc. ir į nacionalinį biudžetą įmonių sumokamas PVM sudarė: 2007 m. – 7,8 mlrd. Lt, 2008 m. – 9,2 mlrd. Lt (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014). Tačiau 2008 m. vykusios mokesčių reformos metu PVM tarifas buvo padidintas iki 19 proc. pereinamuoju laikotarpiu nuo 2009 m. sausio 1 d. iki 2009 m. rugpjūčio 31 d. ir iki 21 proc. nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. – toks mokesčio tarifas galioja iki šiol. Tokie šio teisės akto pakeitimai 2,4 mlrd. Lt sumažino įmonių sumokamo PVM mokesčines pajamas 2009 m., palyginus su praėjusiais metais. Tai galėjo lemti labiau ne tik tarifo didinimas, bet ir pardavimo pajamų sumažėjimas. Tačiau 2010 m. įmonių sumokėtos PVM mokesčinės pajamos išaugo 0,5 mlrd. Lt, lyginant su praėjusiais metais, nors pelno mokesčio mokesčinės pajamos smuko – tam įtakos galėjo turėti ir PVM tarifo padidinimas iki 21 proc.

2008 m. Lietuvos mokesčių reformos metu taip pat buvo pakeistos PVM lengvatos – didžioji jų dalis buvo panaikintos, o likusioms padidintas taikytas lengvatinis tarifas. Iki mokesčių pakeitimų lengvatinis PVM tarifas buvo 5 proc., ir jis buvo taikomas keleivių vežimui maršrutais (nustatytais Susisiekimo ministerijos), knygoms ir periodiniams leidiniams, vaistams ir kt. medicininiams produktams, viešbučių apgyvendinimo paslaugoms (susijusioms su turizmo veikla), ekologiškiems maisto produktams, šviežiai atšaldytai mėsai, paukštienai ir jų subproduktams, žuvims, meno bei sporto renginių lankymui, menininkų teikiamoms paslaugoms, už kurias mokamas honoraras ir žemės ūkio subjektų paslaugoms, teikiamoms savo nariams (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio..., 2008 (1), 19 str.). Nuo 2009 m. buvo panaikintas lengvatinis 5 proc. PVM tarifas visoms prieš tai išvardintoms prekėms ir paslaugoms, išskyrus vaistų ir medicinos pagalbos priemonių tiekimui asmenims, kuriems šių prekių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos. Mokesčių reformos metu Lietuvoje buvo įvestas naujas 9 proc. lengvatinis PVM tarifas, kuris buvo taikomas tik šilumos energijai, knygoms ir

neperiodiniams informaciniams leidiniams (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio... 2008 (2), 19 str.). Taigi PVM įstatymo pakeitimai Lietuvos mokesčių reformos metu turėjo pakankamai reikšmingos įtakos tiek įmonių sumokamiems mokesčiams į nacionalinį biudžetą, tiek įmonių veiklos rezultatams.

Akcizai sudaro 10–15 proc. įmonių sumokamų mokesčių į nacionalinį biudžetą (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014). Prekių apmokestinimą akcizais Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas (Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2013). Remiantis šiuo teisės aktu, mokesčio objektu laikomos šios prekės: etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, apdorotas tabakas, energetiniai produktai (taip pat šildymui skirtas kuras), elektros energija, produktai, naudojami kaip variklių degalai ir angliavandeniliai (išskyrus gamtines dujas ir durpes), kurie naudojami kaip šildymui skirtas kuras (Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2013, 2 str.). Prievolė mokėti akcizą atsiranda už pagamintas, prarastas, sunaudotas sandėlyje akcizais apmokestinamas prekes arba kurioms panaikintas laikino atidėjimo režimas ar kurios buvo importuotos ar kitaip įsigytos be akcizo. Taip pat prievolė mokėti akcizą atsiranda už energetinius produktus, kurie parduodami kaip variklių degalai arba kaip šildymui skirtas kuras bei už laikomas banderolėmis nepaženklintas prekes, kurios turi būti paženklintos ir yra apmokestinamos akcizais (Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2013, 8 str.). Mokesčio mokėtojai yra akcizais apmokestinamų prekių sandėlio savininkas arba registruotas prekybininkas. Mokestinis laikotarpis yra kalendorinis mėnuo, ir mokėtojai iki kito mėnesio 15 d. turi pateikti VMI akcizų deklaraciją ir sumokėti apskaičiuotą akcizų mokesį. Mokesčio suma apskaičiuojama pagal taikomus akcizų mokėjimo prievolės atsiradimo dieną galiojančius tarifus nustatytam apmokestinamos prekės vienetų, svorio ar tūrio dydžiui (Lietuvos Respublikos akcizų..., 2013, 9, 10, 11 str.).

2008 m. mokesčių reformos metu buvo keisti ne visi tarifai. Labiausiai mokesstinės reformos metu išryškėjo grynojo etilo alkoholio tarifo pakėlimas iki 4416 Lt už hektolitrą nuo 2009 m (Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2008). Vynui, tarpiniams fermentuotiems produktams ir alui buvo keliami akcizai apie 10 proc. (mažesne dalimi nei etilo alkoholiui), taip pat buvo panaikinta mažosioms alaus darykloms galiojusi akcizo lengvata, kuri iki šiol neatstatyta. Atkreiptinas dėmesys, jog cigaretėms, kaip ir alkoholiui, taikomo akcizo tarifas buvo didinamas ne tik siekiant padidinti nacionalinio biudžeto pajamas ir suvaldyti sunkmečio keliamas neigiamas pasekmes, tačiau ir besistengiant riboti nepageidaujamų prekių vartojimą. Lietuvoje cigaretės apmokestinamos kombinuotu akcizų tarifu, kuris susideda iš specifinio (skaičiuojamo litais nuo 1000 cigarečių) ir vertybinio, kuris taikomas procentais nuo didžiausios mažmeninės kainos (Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2013, 30 str.). Cigarečių akcizas buvo didinamas, siekiant ES nustatyto minimalaus akcizo tarifo – specifinis akcizas 2009 m. Lietuvoje buvo keliamas net du kartus, o vertybinis tik kartą ir išliko nepakitęs iki šiol. Į minimalius akcizų dydžius, nustatytus ES, Lietuva atsižvelgė ir keisdama degalų akcizo tarifus, kurie buvo padidinti benziniui ir kitiems degalams 2008 m. Taip pat svarbu paminėti, kad akcizo tarifai nebuvo didinami elektros energijai bei akmens anglims, skirtiems verslo reikmėms ir jų tarifai išliko nepakitę.

Taigi 2008 m. įvykusi mokesčių reforma iš esmės padidino didžiąją dalį akcizais apmokestinamų prekių mokesčio tarifų. Todėl būtent akcizais apmokestinamomis prekėmis prekiaujančių bei akcizines prekes vartojančių juridinių asmenų finansinę būklę galėjo paveikti cigarečių, alkoholio ir kuro akcizų tarifų didinimas 2008 m. ir 0,1 mlrd. Lt (Nacionalinio biudžeto vykdymo..., 2014) sumažinti mokesčines akcizų pajamas.

3. Pelningų, nuostolingų ir bankrutuojančių įmonių Lietuvoje analizė 2005-2012 m.

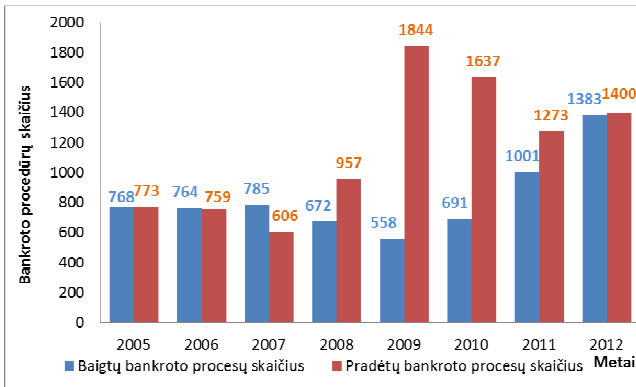
Atsižvelgiant į sudėtingas verslo sąlygas kriziniu laikotarpiu, dauguma įmonių 2008–2012 metais susidūrė su sunkumais. Tačiau pastebima, jog vertinant pelningų įmonių dalį, lyginant su visų įmonių skaičiumi, net palankiausiomis verslo ir visuminės paklausos (ekonominio pakilimo) sąlygomis 2005–2007 metais, nuostolingų įmonių dalis sudarė maždaug trečdali visų įmonių (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Pelningų ir nuostolingų įmonių dalis, palyginti su bendru įmonių skaičiumi Lietuvoje 2005-2012 m.

Rodikliai/Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Pelningų įmonių dalis, proc.	66	68	69	58	48	55	62	62
Nuostolingų įmonių dalis, proc.	34	32	31	42	53	45	38	38

Šaltinis. Sudaryta autorių remiantis Statistikos departamento duomenimis..., 2013.

Atsižvelgiant į tai, kad didžiajai pasaulio įmonių daliai sunkmečio pasekmės padarė įtakos dar 2008 m., galima pastebėti tam tikrą kontrastą Lietuvoje, nes 2008 m. daugiau kaip pusė įmonių vis dar buvo pelningos, nors nuostolingų įmonių dalis šalyje padidėjo. Tačiau 2009 m. fiksuojamas didžiausias nuosmukis nuostolingų įmonių aspektu – net 53 proc. visų Lietuvos įmonių buvo nuostolingos. Dar 2008 m. SEB banko prezidento patarėjas G. Nausėda prognozavo, kad labiausiai 2008 m. mokesčių reforma paveiks būtent įmonių veiklą ir kiek mažiau atsilieps gyventojams (Naujos valdžios sugalvota..., 2008). Tačiau 2010 m. didesnė įmonių dalis Lietuvoje buvo pelninga, o 2011–2012 metais fiksuojamas gana žemas (lyginant su laikotarpiu iki pasaulinės ekonominės krizės) nuostolingų įmonių skaičius – 38 proc. Tačiau tokie duomenys turėtų būti vertinami taip pat atsižvelgiant ir į nuostolių sukeltus padarinius – įmonių bankrotų skaičių (žr. 2 pav.).

2 pav. Baigtų ir pradėtų bankroto procesų skaičius Lietuvoje 2005-2012 m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Statistikos departamento duomenimis..., 2013)

2 pav. duomenys rodo, kad 2005–2006 m. tiek teismine tvarka pradėtų, tiek baigtų bankroto procedūrų skaičius buvo gana stabilus (apie 760-770 atvejų kiekvienais metais), o 2007 m., ekonominio pakilimo laikotarpiu, baigtų bankroto procedūrų buvo registruojama daugiau nei pradėtų. 2006–2007 metai galėtų būti laikomi išskirtiniais, nes kitais tiriamo laikotarpio metais pradėtų bankroto procedūrų skaičius didesnis negu baigtų – tai reiškia, kad įmonių veikla tampa nuostolinga ir naujų atvejų registruojama daugiau negu išnagrinėjama senų. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į 2008 m. prasidėjusią ir 2009–2010 m. įsisiūbavusią Lietuvos įmonių bankrotų bangą. Lyginant su 2008 m., 2009 m. pradėtų bankroto procedūrų Lietuvoje skaičius išaugo faktiškai 100 proc., šiek tiek sumažėjo 2010 m. (apie 11 proc. lyginant su prieš tai buvusiais metais) ir 2011 m. (apie 22 proc.) ir vėl apie 10 proc. išaugo 2012 m. Tokia situacija parodo, kad ekonominės ir verslo sąlygos šalyje nebuvo palankios didelei daugumai įmonių, taip pat reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad 2009–2012 m. didėjo išspręstų bankroto procedūrų skaičius, o tai galėtų būti susiję su padidėjusiu naujų bylų skaičiumi.

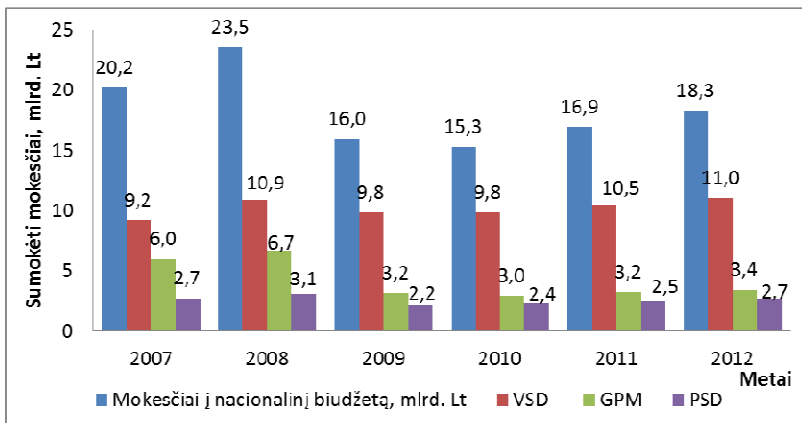
Nors daugiausia pradėtų įmonių bankroto bylų teismine tvarka buvo registruota 2009 m., negalima vienareikšmiškai vertinti tokios situacijos kaip ekonominio nuosmukio rezultato. Įmonių bankroto valdymo departamento, Ūkio ministerijos ir Vidaus reikalų ministerijos 2010 m. atliktas tyrimas (Įmonių bankroto departamentas..., 2013) parodė, kad nemaža dalis įmonių pasinaudojo nestabilios ekonomikos situacija ir pradėjo skelbti tyčinius bankrotus. Minėto tyrimo rezultatai parodė, jog 12,4 proc. bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių pagrindinė priežastis buvo netinkamas įmonės valdymas ar neatsakinga veikla, kas sąlygojo didelį bankrutuojančių įmonių skaičių Lietuvoje 2009 m.

Pelningai ar nuostolingai veikiančių bei bankrutuojančių įmonių analizė Lietuvoje 2005–2012 metais parodė, kad sudėtingiausia situacija buvo 2009 m. – pradėta daugiausia teisminių bankroto procedūrų ir daugiau kaip pusė Lietuvoje registruotų įmonių buvo nuostolingos, kas gali būti tiesiogiai siejama ir su 2008m. mokesčių reforma. 2010–2012 metais pastebimos ekonominio nuosmukio švelnėjimo tendencijos.

4. Lietuvos juridinių asmenų sumokamų mokesčių analizė 2007-2012 m.

Bankrutuojančių ir pelningų įmonių dinamikos analizė rodo, kad 2009 m. Lietuvoje ne tik padidėjo bankrutuojančių įmonių skaičius, bet ir nuostolingų įmonių dalis, lyginant su visomis šalyje veikiančiomis įmonėmis. Galima daryti prielaidą, kad įmonių veiklos rezultatams įtakos turėjo pasaulinė finansų krizė, Lietuvą pasiekusi 2008 m., todėl skaudžiausi padariniai buvo jaučiami 2009–aisiais metais. Nagrinėjant juridinių asmenų finansinę būklę, atkreiptinas dėmesys į įmonių sumokamus mokesčius ir ypač jų struktūrą.

3 pav. pateikti duomenys apie juridinių asmenų su darbo santykiais susijusių pajamų apmokestinimą ir sumokėtus mokesčius. Vertinant GPM dalį, neįtrauktos pajamos, nesusijusių su darbo santykiais ir pajamos, gaunamų verčiantis pagal verslo liudijimą, taip išskiriant įmonių už darbuotojus sumokamą GPM, kuri būtų galima laikyti darbo kainos sudėtine dalimi, žiūrint iš įmonės pozicijos.

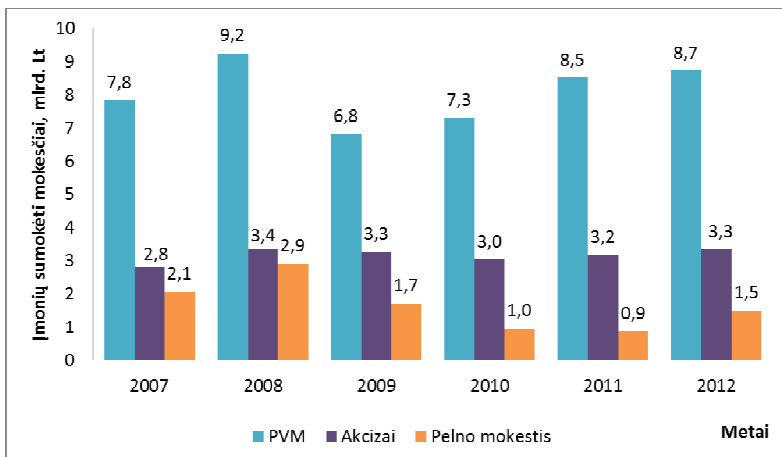
3 pav. Lietuvos juridinių asmenų mokesčių susijusių su darbo santykiais dinamika 2007–2012 m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Statistikos departamento duomenimis..., 2013, Sveikatos draudimo įmokos, 2013, VMI administruojamų nacionalinio..., 2013)

2009 m. ženkliam visų surinktų mokesčių dalies sumažėjimui, taip pat ir su darbo apmokestinimu susijusių mokesčių, įtakos darė ne tik 2008 m. pabaigoje Lietuvoje įvykusi mokesstinė reforma, bet ir pasaulinė ekonominė krizė. 2009 m. nedarbo lygis šalyje išaugo iki 16,6 proc., vidutinis darbo užmokestis sumažėjo beveik 5 proc. (Statistikos departamento..., 2014), kas sąlygojo su darbo santykiais susijusių mokesčių pajamų sumažėjimą. GPM priklausomybę nuo vidutinio darbo užmokesčio ir nedarbo lygio nagrinėjo Ž. Tamašauskienė ir A. Žadvidaitė, kurios šį ryšį patvirtino koreliacinės analizės rezultatais (2011, p. 45, 50). Taip pat autorės nustatė, kad GPM sumažėjimą lėmė struktūrinė mokesčio reforma, įvykdyta 2008 m. Lietuvoje (Tamašauskienė, Žadvilaitė, 2011, p. 49). Be to, 2009 m. didžiausias pradėtų bankroto bylų skaičius padidino neturinčių darbo gyventojų skaičių, o tuo pačiu sumažino su darbo santykiais susijusių mokesčių mokesčines pajamas.

2007–2012 m. su darbo santykiais susiję juridinių asmenų mokami mokesčiai sudarė net apie 55 proc. visų mokesčių, kuriuos sumoka įmonės, įskaitant GPM (Mauricas, 2011, p. 38-41). Be to, dideli įmonėms tenkantys su darbo santykiais susiję mokesčiai įsipareigojimai ir nedidelis vidutinis darbo užmokeskis lemia šėšėlinės ekonomikos plitimo tendencijas ir darbo užmokesčio mokėjimą „vokeliuose“ (Žukauskas, 2013, p. 13).

Trys pagrindiniai mokesčiai, sudarantys didžiausią Lietuvos Respublikos nacionalinio biudžeto dalį, yra PVM, akcizai ir pelno mokestis (žr. 4 pav.).

4 pav. Lietuvos pridėtinės vertės, akcizų ir pelno mokesčių dinamika 2007–2012 m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Statistikos departamento duomenimis..., 2013, Sveikatos draudimo įmokos, 2013, VMI administruojamų nacionalinio..., 2013)

Svarbu pastebėti, kad du iš analizuojamų mokesčių yra netiesioginiai (PVM ir akcizai), taigi įmonės sumoka tik dalį šių mokesčių, atsižvelgiant į tai, kad didelė šių mokesčių dalis perkeliama galutiniam vartotojui. Visų mokesčių vertinė išraiška nacionaliniame biudžete padidėjo 2008 m., palyginus su 2007 m., o 2009 m., lyginant su praėjusiais metais, sumažėjo (mažiausiai pasikeitė sumokėti akcizų mokesčiai). Tiek pelno, tiek PVM surinkimas į nacionalinį biudžetą pasikeitė ženkliai. Ir nors 2010–2012 m. PVM mokesstinės pajamos didėjo, pelno mokesčio pajamos 2009–2011 m. mažėjo ir tik 2012 m. padidėjo 0,6 mlrd. Lt., o mokesstinės pajamos iš akcizų svyravo nežymiai ir 2012 m. sudarė 97 proc. 2008 m. lygio.

Vertinant PVM mokesčių pajamų sumažėjimą 2009 m., kaip svarbiausią priežastį galima būtų išskirti pasaulinę ekonominę krizę, sąlygojusią nuosmukio pasekmes ir ypač padidėjusią infliaciją bei kritusį namų ūkių vartojimą, taigi ir sumažėjusį BVP (Tamašauskienė, 2011, p. 49), ko nepavyko kompensuoti net padidintais PVM tarifais bei panaikintomis lengvatomis.

Nors visų grupių akcizai buvo padidinti nuo 2009 m., tačiau įmonių sumokėti akcizo mokesčiai nepadidėjo 2009-2012 m., lyginant su 2008 m. lygiu (žr. 4 pav.). Pirmiausia tai susiję su sumažėjusiu BVP ir namų ūkių vartojimu, be to, akcizais

apmokestinamų prekių vartojimas galėjo smukti ir dėl šešėlinės ekonomikos išaugimo – kompanijos Spinter tyrimai parodė, kad 2012 m. šešėlinės rinkos dalis stipriųjų alkoholinių gėrimų sektoriuje buvo daugiau nei 30 proc., net 35 proc. gyventojų įsigijo nelegalių cigarečių, ir 29 proc. apklaustųjų 2012 m. įsigijo nelegalaus kuro ar degalų (Žukauskas, 2013, p. 44, 46, 48).

Pelno mokesčio mokestinių pajamų mažėjimas nuo 2009 m. ir pasiektas žemiausias lygis 2011 m. susijęs su įmonių pelningumo sumažėjimu 2009 m., kai buvo užfiksuota, kad Lietuvoje veikė daugiau nuostolingų nei pelningų įmonių. Pajamų mažėjimą taip pat lėmė išaugęs pradėtų įmonių bankroto procedūrų skaičius ir didėjantis baigtų bankroto procedūrų skaičius 2009-2011 m. 2012 m. įmonių sumokamas pelno mokestis, lyginant su 2011 m. padidėjo 0,6 mlrd. Lt ir pasiekė 1,5 mlrd. Lt – tai galėtų būti atsigaunančios ekonomikos ir įmonių finansinės būklės rodiklis. 2013 m. per pirmąjį pusmetį buvo surinkta tik 0,4 mlrd. Lt pelno mokesčio, tačiau tai dar neatspindi realaus sumokamo mokesčio dydžio, kadangi mokėjimo terminas yra 2013 m. spalio mėnuo ir iki to laiko įmonių sumokėtas pelno mokestis iš esmės pranoko prognozes ir siekė 1,3 mlrd. Lt ir planuojama, kad 2014 m. šio mokesčio surinkimas didės (LRT (ELTA)..., 2013).

Išvados

Išnagrinėjus pagrindinius įmonių sumokamus mokesčius, darytina išvada, kad didžiausią įmonių mokamų mokesčių dalį (maždaug pusę visų mokamų mokesčių) sudarė su darbo santykiais susiję mokesčiai. Didžiausią mokestinių pajamų dalį sudarantys mokesčiai (GPM, VSDĮ, PSDĮ, akcizai, PVM, PM) 2009 m. sumažėjo vertine išraiška ir iki 2012 m. nesiekė 2008 m. lygio.

Su darbo santykiais susijusių (VSDĮ, PSDĮ, GPM) mokesčių mažėjimą lėmė nedarbo lygio augimas, vidutinio darbo užmokesčio mažėjimas ir šešėlinės ekonomikos augimas. PVM mokestinių pajamų vertės mažėjimui įtakos turėjo BVP kritimas, infliacija ir pardavimo apimčių mažėjimas, akcizų – šešėlinė ekonomika ir sumažėjęs akcizinių prekių vartojimas, o pelno mokesčio vertės pokyčiams didžiausios įtakos turėjo įmonių grynojo pelno bei pelningumo mažėjimas, padidėjęs įmonių bankroto atvejų skaičius.

Literatūra

Buškevičiūtė E. (2008) Viešieji finansai. Kaunas: Technologija. 439 p. ISBN 9955-25-016-X. European Commission: Taxation and customs union „EU Tax Policy Strategy“. Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/tax_policy/index_en.htm [žiūrėta 2013-12-01].

Koncevičienė I., Prievelis M. Lietuvos mokesčių sistemos efektyvumo vertinimas//Taikomoji ekonomika: Sisteminiai tyrimai, 2012, 6/2, DOI: 10.7720/AESR.1822-7996.2012.6.2.1. P. 13-27. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABA-0001:J.04~2012~ISSN_1822-7996.V_6.N_2.PG_13-27/DS.002.0.01.ARTIC [žiūrėta 2013-11-16].

Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija: Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga, 2010. 19 p. Prieiga per internetą:

<https://www.google.lt/url?sa=t&rcr=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.ukmin.lt%2Fuploads%2Fdocuments%2FTycini%2520bankrotai%2520apzvalga.doc&ei=hSCyUrrtNKaM7Qb8koAQ&usg=AFQjCNF CBCVQDzZVJFSWuaHOlv7jPxWLiA&sig2=Y4RAhTtIYUX6DFW163Opw&bvm=bv.58187178,d.bGQ> [žiūrėta 2013-12-05].

- Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2001 m. spalio 30 d. Nr. IX-569, Vilnius (Data: 2008-12-19). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=334689 [žiūrėta 2013-12-16].
- Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, 2001 m. spalio 30 d. Nr. IX-569, Vilnius (Data: 2013-07-02). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453917 [žiūrėta 2013-12-16].
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007, Vilnius (Data: 2007-04-03). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295949 [žiūrėta 2013-12-14].
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007, Vilnius (Data: 2008-12-23). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=334702 [žiūrėta 2013-12-14].
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007, Vilnius (Data: 2013-06-27). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453677 [žiūrėta 2013-12-14].
- Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, 1999 m. gegužės 13 d. Nr. VIII-1183, Vilnius (Data: 2013-05-09). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=449570 [žiūrėta 2013-11-15].
- Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004 m. balandžio 13 d. Nr. IX-2112, Vilnius (Data: 2013-11-19). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=461413 [žiūrėta 2013-11-11].
- Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, Vilnius (Data: 2013-06-27). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453708 [žiūrėta 2013-11-15].
- Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 2, 5, 12, 34, 38(2), 41, 58 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 40(1) straipsniu ir IX(1) skyriumi įstatymas, 2008 m. gruodžio 18 d. Nr. XI-73, Vilnius (Data: 2008-12-18). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=334540&p_tr2=2 [žiūrėta 2013-12-13].
- Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002 m. kovo 5 d. Nr. IX-751, Vilnius (Data: 2008-02-01). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=314472 [žiūrėta 2013-12-15].
- Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002 m. kovo 5 d. Nr. IX-751, Vilnius (Data: 2008-12-23). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=334636 [žiūrėta 2013-12-15].
- Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002 m. kovo 5 d. Nr. IX-751, Vilnius (Data: 2013-09-19). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=456499 [žiūrėta 2013-12-15].
- Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, 1996 m. gegužės 21 d. Nr. I-1343, Vilnius (Data: 2013-10-01). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=457696 [žiūrėta 2013-11-15].
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001 m. spalio 11 d. Nr. IX-547, Vilnius (Data: 2013-06-25). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453299 [žiūrėta 2013-11-15].

- LRT (ELTA): Ekonomika. Vyriausybė gerina pelno mokesčio surinkimo prognozę 2014 m., 2013. Prieiga per internetą: http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/30477/vyriausybe_gerina_pelno_mokescio_surinkimo_prognoze_2014_m. [žiūrėta 2013-12-05].
- Mauricas Ž. Mokesčių sistema: aukso vidurio beieškant...//Valstybė, 2011, 6(55). P. 36-41. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_1648-9098.N_1_21.PG_44-57/DS.002.0.01.ARTIC [žiūrėta 2013-12-12].
- Mokesčių reforma – priemonės ekonominiams sunkmečiui įveikti, 2008 // Lietuvos Respublikos Finansų ministerija. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos?erp_item=naujiena_000947 [žiūrėta 2013-11-15].
- Nacionalinio biudžeto vykdymo duomenys // Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/nacionalinis_biu_dzetas [žiūrėta 2014-02-12]
- Naujos valdžios sugalvota mokesčių reforma atsirūš 1,8 mlrd. Litų//BNS ir lrytas.lt, 2008. Prieiga per internetą: http://www.lrytas.lt/-12294277971227551695-naujos-vald%C5%BEios-sugalvota-mokes%C4%8Di%C5%B3-reforma-atsir%C5%ABgs-1-8-mlrd-lit%C5%B3.htm#UqI4Z8Q_uXk [žiūrėta 2013-12-05].
- Puzinskaitė E., Klišauskas R. Mokesčių teisės sistema ir apmokestinimo principai// Jurisprudencija-Jurisprudence, 2012, 19(2), ISSN 1392-6195. P. 675-695. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/url?sa=t&rc=tj&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&sqi=2&ved=0CC8QFjAA&url=https%3A%2Fwww.mruni.eu%2FIt%2Fmokslo_darbai%2Fst%2Farchyvas%2Fdw.php%3Fid%3D334669&ei=yAiyUveqFIWN7AartIDACA&usg=AFQjCNGKvX1MtlmtEfksdf6nUzaXhhiGag&sig2=pZT_XJq_przPTKmt3fPLzw&bvm=bv.58187178,d.bGQ [žiūrėta 2013-11-18].
- Skačkauskienė I. Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas remiantis J. Gill diagnostiniais rodikliais//Verslas, vadyba ir studijos, 2009. P. 168-184. Prieiga per internetą: <http://www.bme.vgtu.lt/index.php/bme/article/download/bme.2010.12/12> [žiūrėta 2013-11-16].
- Statistikos departamento duomenų bazė. Prieiga per internetą: <http://www.osp.stat.gov.lt/> [žiūrėta 2014-03-03].
- Sveikatos draudimo įmokos // Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos., 2009-10-07. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10999> [žiūrėta 2013-12-10].
- Tamašauskienė Z., Žadvidaitė A. Mokesčių sistemos Lietuvoje kitimo įtakos biudžeto pajamoms ekonominis vertinimas//Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2011, 1(21), ISSN 1648-9098. P. 44-57. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_1648-9098.N_1_21.PG_44-57/DS.002.0.01.ARTIC [žiūrėta 2013-12-12].
- Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos: Mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą apyskaita, formos 1-VP priedas Nr. 2, 2013-10-31. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/cms/documents/10162/6988129/Forma+1-VP+ir+jos+priedai+2013/f798328e-1c59-4d44-843a-78531dbbf7d> [žiūrėta 2013-12-09].
- VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga 2007-2013 m. // Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos: Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/cms/ataskaitu-archyvas> [žiūrėta 2013-12-09].

IMPACT OF LITHUANIAN TAX REFORM TO COMPANIES RESULTS

Jovita Kalantaitė, Rasa Subačienė

Summary

Global economic crisis reached Lithuania in 2008, as a response to ongoing economic downturn, the government of the Republic of Lithuania introduced tax reform. Analysis of factors determined by the tax reform will be presented in the article. However, main arguments will concentrate on evaluation of companies activities and results as business is one of the key pillars on which Lithuanian economy is built on: taxes form a significant part of individual company's expenses and on the other side – taxes are a main stream of revenue for the national budget.

The most significant taxes in overall national budget composition could be named as the following: personal income tax, social insurance taxes, value added tax, corporate income tax, excise tax and others. In relation to the global crisis tax income has decreased significantly in year 2009 and at the end of year 2012 has still not reached the level of year 2008. However, from the company's perspective, employees related taxes are considered as most significant as they form almost a half of total taxes paid by companies. Decrease of taxes related to payroll (personal income tax, social insurance taxes) was followed by growth of unemployment, decrease on average salary and growth of the shadow economy. Drop in GDP, inflation and decline in sales made impact on decrease of tax revenue of value added tax, as shadow economy and reduced consumption of excisable goods influenced the value of excise tax revenue. The tax revenue of corporate income tax was influenced by decline of net profit and profitability, increased number of bankruptcy.